

SLIKA I SIMBOL

Nesim uspijeva da prenese stvaralačku strast, ogromnu energiju i egzistencijalni nemir u materijal i tako dopre do posmatrača. Njegove poruke su u isto vrijeme jednostavne ali i složene. Za njega nije bitno kome se molimo, ako nismo ljudi i nemamo ono osnovno ljudsko u sebi

Saša Janjić

Nedavna nuklearna katastrofa u Fukušimi označila je po mnogima kraj jedne ere - atomske ere, i ulazak svetskog društva u postnuklearno doba koje je već sad obeleženo rastućom potrebom za promenom načina življenja, ponašanja i modela funkcionisanja. Tokom devedesetih godina prošlog veka i u prvoj deceniji 21. veka živeli smo u iluziji da je čovečanstvo pronašlo rešenje za mnogo problema u novim, prvenstveno digitalnim tehnologijama. Novi mediji, internet i svet koji živi 24 sata, sedam dana u nedelji stvorili su osećaj da je budućnost tu iza ugla i da ne treba gledati nazad u prošlost. Velika ekonomska kriza koja još uvek hara svetom pomogla nam je da usporimo, da se okrenemo sebi i da počnemo da radimo i razmišljamo u realnim kategorijama. Kako je sve ovo uticalo na umetnost? U digitalnom dobu nanotehnologija i cloud computinga, slikanje i vajanje su postali anahronizmi, suptilne, i čini se, danas zaboravljene tehnike, prepune prezrenih asocijacija na arhaične kategorije intimizma, osećajnosti i "impresije". Ipak ti i takvi zastareli medijumi uspešni su da opstanu i da u moru trivijalnosti postanu neka vrsta subverzivne akcije, proces kojim se lične priče i is-

torije spašavaju od zaborava. Ti mediji, za razliku od efemernih novih tehnologija i medija koji postoje samo dokle ima mesta na serveru, ili dok ne iskoči neki osigurač, nude univerzalnost i trajnost. Upravu jednu takvu priču o univerzalnosti i vanvremenskom trajanju umetnosti nudi umetnički opus tuzlanskog umetnika Nesima Tahirovića.

Naš jezik

Doživeti umetnost Nesima Tahirovića znači upoznati Nesima Tahirovića. Znao sam nešto o njemu prvenstveno preko njegovih radova, tačnije reprodukcija koje sam gledao u knjigama i naravno, na internetu. To "gledanje" me, ipak, nije pripremio ni za "pravog" Nesima ni za njegovu umetnost. Ništa vas jedinstveno ne može pripremiti za neposredni doživljaj, za živo iskustvo njegove umetnosti, upozoriti na njega kao umetnika i kao ličnost. Nesima Tahirovića sam upoznao u njegovom domu u Tuzli. Prijatan, porodičan čovek, strastven, istovremeno i blizak i dalek. Pričao je svojim jezikom, koji u početku nisao razumeo. Kada idete u neku od zemalja bivše Jugoslavije, posebno u Bosnu i Hercegovinu, poslednje što očekujete je da čujete jezik koji ne razumete. Bio to srpski ili hrvatski ili bošnjački, to je jedinstveno "naš" jezik, jezik koji svi ko-

Umjetnički svijet Nesima Tahirovića

ristimo. Jezik kojim je Nesim pričao bio je taj "naš", ali u isto vreme i strani jezik. Tek posle nekog vremena sam uspeo da ga razumem. To je naravno bila igra koju prihvatite kao takvu, ali igra koja je vas uvodi u njegovu umetnost. Jer upravo ta razlika između "našeg" i "njegovog" jezika jeste put razumevanja Nesimovog rada. Kod njega je sve nekako tu, sve je prepoznatljivo, a opet, sve je nekako strano, novo i neobično.

Koliko određeno podneblje može da utiče na rad umetnika i koliko, u pozitivnom smislu može da ga formira, pokazuje upravo rad Nesima Tahirovića. Rođen u Tuzli, odrastao u sada bivšoj zemlji, Jugoslaviji, formirao se kao ličnost i umetnik u Bosni, u jednom specifično okruženju prožimanja velikih kultura i religija kakvo se retko gde može sresti. Još od pamtljivosti na Balkanu su se susretale različite kulture koje su formirale slojeve kulturnog nasleđa. Ono je u Bosni i danas, uprkos svemu, vidljivo iako ne možda istaknuto, ali svakako prisutno. Bosna - ta središnja tačka Balkana, bila je i ostala mesto susreta i prožimanja, ali i jedna velika vetrometina, mesto sukoba gde su se lomila koplja velikih ideja, politika i ideologija.

Upravo su ta različita nasleđa, ti slojevi kultura, snažno ugrađeni u radu Nesima Tahirovića. Njegove slike, ili bi možda pravilnije bilo reći objekti i skulpture, prave su male riznice, kovčezici sa blagom koje je davno nestalo iz okruženja savremene civilizacije. Upoznavanje Nesimove umetnosti je kao odlazak u neki drugi svet, u neku davno zaboravljenu zemlju, u bajku u kojoj još uvek žive vitežovi i aždaje, u neku drugu priču u kojoj je sve moguće i sve tako (ne) stvarno.

Višedecenijski kontinuirani rad sagledava se u stotinama njegovih dela. To su uglavnom slike i objekti od lima i drveta, ali dosledne i jasno izražene figuracije čije su linearne forme oblikovane nizovima zakucanih eksera. Iza visoko stilizovanih oblika prepoznaju se figure predmeta, ljudi i životinja, ali toliko apstrahovanih da se pretvaraju u ideograme, znakove. Raniji kritičari su već primetili ovu osobinu Nesimovog rada. Njegova dela su poput ikona. Nakon pažljivog posmatranja uočava se ponavljanje određenih figura, postojanje određenog "repertoara" slika koji imaju ikoničnu snagu. Kao i na ikonama svaka slika je prototip, praobraz, ne samo predstava nečeg drugog, nečeg što postoji u metafizičkom

Nesim Tahirović na beogradskoj izložbi

prostoru već entitet za sebe, čija se autentičnost potvrđuje doslednim ponavljanjem. Vidimo da je Nesimova umetnost poput njegovog jezika.

U Tahirovićevom radu mnogo je, međutim i nesvesnog, iskonskog. Ono izbija na površinu i u kombinaciji sa mnoštvom motiva koji se prepliću i stvaraju jedan alhemijski imaginarijum prepun univerzalnih simbola i značenja. Sva verovanja, svi kultovi, bizarni obredi i rituali susreću se i fokusiraju u nekoliko primarnih motiva i simbola koje umetnik iznova i iznova ponavlja. U njegovom radu prisutni su i arhaiski kultovi, slovenska mitologija, rimski bogovi, judeohrišćanska kultura, bogumili i islamski svet. Ali iznad svega tu su čovek i žena, Adam i Eva, kao ultimativne kategorije u hrišćanstvu, islamu i judaizmu. Ta ideja koja se svojom plemenitošću nadilazi sukobe, pa čak i krvavi rat 90-ih, prožima celokupni opus Nesima Tahirovića. Bosna je njegova inspiracija i utočište, njegov mikrokosmos u kome se ogleda svet u celini, prostor i vreme ispunjeni radošću i tugom, bolom i zadovoljstvom, nadom i strahom - tičko usko povezana sa onom nepatvorenom emocijom i primitivnom snagom postojanja.

Tahirovićeva umetnost, slike i objekti, ili sadrže metal, uglavnom u kombinaciji sa drvatom, ili su u potpunosti sačinjeni od ovog materijala, od lima i bezbrojnih vrsta zakivaka,

metalnih pucni i eksera. Metal je materijal kovača, ali i starih kujundžija. Svi Tahirovićevi radovi pokazuju tu dihotomiju, oni su istovremeno grubi i masivni, gotovo rustični, ali i beskrajno delikati, gotovo prozirni, lagani poput čipke, poput najfinijeg zanatlijskog rada, sofisticirane kaligrafije. I uopšte kaligrafsko iskustvo i islamska umetnost ispisivanja znakova poslužila je našem umetniku da uobličiti svoj rukopis i iskoristi formalne odlike koju ova umetnost poseduje. Sa druge strane radovi Nesima Tahirovića su duboko povezani sa tлом iz koga potiče i kulturom u kojoj je odnogoan. To je bosanska kultura, u kojoj su balkansko nasleđe i jugoslovenska ideja stvorili duh zajedništva, kompletnosti između različitih religija, hrišćanstva, islama i judaizma. Ta ideja koja se svojom plemenitošću nadilazi sukobe, pa čak i krvavi rat 90-ih, prožima celokupni opus Nesima Tahirovića. Bosna je njegova inspiracija i utočište, njegov mikrokosmos u kome se ogleda svet u celini, prostor i vreme ispunjeni radošću i tugom, bolom i zadovoljstvom, nadom i strahom - tičko usko povezana sa onom nepatvorenom emocijom i primitivnom snagom postojanja.

Tahirovićeva umetnost, slike i objekti, ili sadrže metal, uglavnom u kombinaciji sa drvatom, ili su u potpunosti sačinjeni od ovog materijala, od lima i bezbrojnih vrsta zakivaka,

kulturnih prostora i epoha, od umetnosti bronzanog doba, preko iskustva moderne i angarde pa do mašinske tehnologije 20 veka.

Na prvi pogled ta umetnost može izgledati kao vrsta naive ili art brut, ali u stvari radi se o jednom preciznom, odmerenom rukopisu koji je uspeo da objedini veliku erudiciju i znanje. Neupućenom posmatraču se može učiniti da je Nesimova umetnička praksa eskapizam i odgovor na mnogobrojne nedaće koje su zadesile ceo ovaj region, posebno Bosnu ali i njega samog. Međutim, umetnik ne beži iz savremenog sveta, on na njega reaguje, kritikuje, pokušava da ga shvati i da ga po ko zna koji put opomene. Tahirović je svestan svih varijeteta, procesa koji oblikuju stvari svet i, na kraju krajeva, svih onih dešavanja koja utiču na svakodnevni život i umetnost. Njegov odlazak u umetnost i svojevrsna samoizolacija je svesna i odgovorna odluka. Polje njegovog delovanja je nešto više od slikarstva ili bavljenja samim materijalom, to je pre svega proces i misao koja zadire u vlastitu ontološku svrshodnost, životnu oporu i preciznu esenciju.

Sam materijal u kome Tahirović ra-

Na turneji

Zbog velikog interesa publike, produžena je samostalna izložba "Prastari simboli mira i tolerancije" Nesima Tahirovića, koja je postavljena u Istorijskom muzeju Srbije. Tako je umesto do kraja jula, otvorena za javnost sve do kraja augusta, čime se dokazuje veličina Tahirovićevih radova. Izložba obuhvata presjek 45-godišnjeg rada autora, sažeta je u impozantan broj od 200 radova. Odabrao ih je historičar umetnosti i kustos postavke Saša Janjić. Nakon Beograda, izložbu će vidjeti kragujevačka publika u prostoru Galerije Narodnog muzeja u periodu od 21. septembra do 21. oktobra, nakon čega seli u Novi Sad i ostale gradove Srbije.

Nesimov rad je na tragu onih univerzalnih pitanja koja su još naši preci postavljali sebi

di duboko je ugrađen u poetiku njegove umetnosti. Metal. Naša civilizacija je počela obradom metala, on je toliko ukorenjen u istoriju čovečanstva da je život ljudi nezamisliv bez njega. U mnogo čemu, metal je ono što nas čini ljudima. On nam je doneo neverovatno napredak, ali i neverovatno nasilje. Upravo su osobine metala te koje Tahirovićeva umetnost čine simbolički zaokruženom. Tahirovićeva tehnika u kojoj se kombinuje grubost i snaga sa delikatnim i gotovo minucioznim radom, dosledno prati savitljivost metala, njegovu podatnost, ali i njegovu oštrinu i sirovost. Trajnost metala i njegov sjaj, različito obrađene površine koje hvataju svetlost i reflektuju je, upravo su ona svojstva koja se ovom materijalu oduvek davale simboličnu moć. Od početka civilizacije metal je dragoceno, čije značenje poprima metafizički aspekt. Drvo i metal su onaj spoj koji je ikona dao sakralnost, tu duhovnu dimenziju koja je se oseća u svim radovima Nesima Tahirovića.

Za Nesima bavljenje umetnošću nije posao ili hobi, to je životna odluka i nasušna potreba. Ona nije nekakav elitistički formalizam iz 60-ih i 70-ih ili relacionala estetika iz 90-ih i 2000-ih, ona je za njega praksa, radni dan; ona je san, želja, misao, sam život, ljubav. Ali, iznad svega umetnost je za Nesima duboko humana, duhovna i krajnje posvećena, skoro religiozna aktivnost. Njegova tema jeste čovek, ali ne neka posebna ličnost, već čovek kao biće, kao univerzalna kategorija. Čovek kao jedinka sa svim manama i vrlinama. Inspirisana dihotomijom čovekovog ovozemaljskog postojanja, Tahirovićeva umetnost reprezentuje simboličkog čoveka sadržanog u svojevrsnom agonu između sudbine i kontrole - ona je borba za upravljanje nad vlastitim životom.

Njegove mikrotupije kreću se od globalnog konteksta prepunog raznih trivijalnosti i efemernosti, pa do vizuelnih iskustava koja su mu svakodnevno u vidnom polju. U radu Nesima Tahirovića susrećemo se tako sa ambivalentnim načinom interpretacije, umetnika koji ipak i pored svega insistira na estetskom izrazu, ali i umetnika koji ima svest o antropološkom nasleđu kulture u kojoj stvara. On istražuje i poigrava sa ikonografskim značenjem polimeseca, krsta i Davidove zvezde, semiotički veoma precizno isčitavajući ih u različitim situacijama kao objekte, znake i simbole.

Još jedan motiv koji Tahirović često upotrebljava nosi neskrivena značenja i poruke. To su anđeli, anđeli koji nose različite simbole, anđeli sa svećama i čiracima, anđeli u tihom mimohodu. Kao i u hrišćanskoj umetnosti ali i u umetničkoj tradiciji modernizma, kod Gogena i Klea, anđeli su posrednici, veza neba i zemlje, nemi svedoci naše večne gluposti. Mnogobrojne predstave anđela, ptica, antropomorfnih bića, fantastičnih životinja, simboli poput krsta, Davidove zvezde, polimeseca oslanjaju se na isprepletene kulture i različite religije. Ali svi oni su deo jedinstvenog sistema vidnih znakova koje je stvorio Tahirović, jezika koji pokušava da izrazi jedinu ideju, jedinstvenu viziju u duhu-

vnoj srodnosti ljudi. Tahirovićeva umetnost zato možemo posmatrati kao celovitost, kao kontinuum. Bez obzira na pojedine manje celine koje pripadaju mnogim i različitim fazama koje je ovaj umetnik prošao u svojoj karijeri dugoj preko 40 godina, njegova umetnost je jedan glas, jedna poema koja se čita i sluša kao svrshodna i kontinuirana potraga za jednim celovitim i jedinstvenim duhovnim prostorom.

Lične ikone

Nesim ne pravi razliku između slike i skulpture. Svaki njegov rad je trodimenzionalan pa čak i četvorodimenzionalan. Vremenska komponenta njegovog rada je to specifično prisustvo univerzalnog i svepovezujućeg elementa koji poput neke fizičke konstante ili zakona određuje i daje smisao. Slike i skulpture su za Nesima mentalni prostori "per se". On nisu neke fizičke datosti, empirijski objekti koji mogu da se proučavanja i klasifikuju, one se doživljavaju i osećaju, one su duhovni svet u koji umetnik ali i svaki posmatrač može ući.

Tahirović nije tradicionalni umetnik, niti se bavi tradicijom kao svojevrsnim light motivom. Nesim spaja prošlost i sadašnjost, tradicionalnu te-

još više potencira njihova predmetnost i posebnost, a posmatrač je usredsređen na sam predmet bez ikakvih dodatnih akcesorija. Motiv, predmeti i simboli se kao i u prethodnim radovima izvlače iz unutrašnjeg sveta predstava i prezentuju u jednom veoma širokom i raznovrsnom kontekstu, gde se njihova vizuelnost ni u jednom trenutku ne dovodi u pitanje, već se istražuje sama promena značenja, ali ne na nivou predmeta već na nivou shvatanja. Različiti simboli i predstave upućuju, podsećaju, ukazuju na različitost koja je formirala kulturu iz koje potičemo.

Tahirović nas svojim radovima vraća zemlji, balkanskom podneblju pokušavajući da kroz određene predmete i iskustva, sebi ali i drugima osveti smisao i specifičnost ljudi i kultura sa ovih prostora. U tom procesu, on ima jednu misao, ili bolje reći jedno osećanje, koja se kristalnom jasnoćom prenosi u svaki od materijala u kojima radi. Bilo da se radi o drvetu, metalu ili samoj boji, Nesim uspeva da prenese stvaralačku strast, ogromnu energiju i egzistencijalni nemir u ma-

Nesimova umjetnost poput njegovog jezika

terjal i tako dopre do posmatrača. Njegove poruke su u isto vreme jednostavne ali i složene. Za njega nije bitno kome se molimo, ako nismo ljudi i nemamo ono osnovno ljudsko u sebi. Autentična Tahirovićeva tehnika kojom on barata sa virtuozičnošću pruža mu ogromne izražajne mogućnosti ali obezbeđuje i jednu vrstu doslednosti, jedinstvenog i snažnog vizuelnog identiteta koji ovog umetnika odvajaju od aktualne umetničke produkcije na prostorima bivše Jugoslavije. Nesim Tahirović je umetnik poznatije generacije koji je davno pronašao svoj "glas" i posvećeno izgradio svoj umetnički rukopis. Doslednost Nesima Tahirovića, njegova neiscrpna energija, apsolutna ubeđenost u svoj rad, u sopstvene ideje ali i svoj "tehne" ostavja ga izvan savremene postjugoslovenske umetničke scene, njenih zvaničnih umetničkih festivala i salona. Tahirovićeva umetnost se opire dnevno-političkim upotrebama i kontekstualizaciji koju podrazumeva etabliрана savremena umetnost i ostavljajući mu stvaralački integritet i autentičnost, vrednosti koje su dovedene u pitanje u današnjoj oficijelnoj umetničkoj politici.